

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:
«ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ»

Спеціальність: 054 Соціологія
Освітня програма: «Соціологія»
Освітній ступінь: бакалавр
Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:

Кульбачко Єлизавета Володимирівна
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Шелухін Володимир Анатолійович
кандидат соціологічних наук

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____ Мазурик Олег Володимирович
підпис

Київ 2023

Реєстрація_____
номер_____
дата_____
підпис лаборанта кафедри**Рекомендовано****до захисту**_____
підпис наукового керівника_____
ініціали, прізвище наукового керівника**Результат захисту**_____
оцінка_____
дата захисту**Голова ЕК**_____
підпис_____
ініціали, прізвище**Члени ЕК**_____
підпис_____
ініціали, прізвище_____
підпис_____
ініціали, прізвище_____
підпис_____
ініціали, прізвище_____
підпис_____
ініціали, прізвище**Секретар ЕК**_____
підпис_____
ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1 Волонтерство як суспільний рух	6
1.2 Зміст, напрями та форми роботи волонтерів	11
1.3 Нормативно-правова база соціальної роботи в Україні	17
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	19
2.1 Розвиток волонтерства в Україні як вид суспільного руху	19
2.2 Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: реалії та перспективи	25
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37

ВСТУП

Актуальність теми. Поточна ситуація в Україні, пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ до України характеризується соціально-психологічною та економічною нестабільністю, зниженням життєвого рівня більшості населення.

В історії українського народу присутні свої неповторні риси, не лише історичного значення, але й ті, що закарбовані в національному коді – моральні цінності та соціальний пріоритет. Навіть у найскладніші воєнні часи український народ проявив неймовірну єдність і згуртованість, а також здатність працювати задля єдиної мети. В таких умовах волонтерство в Україні набуло особливого значення, ставши однією з найважливіших та впливових інституцій країни.

Волонтерство – це соціально-психологічне явище, оскільки воно розглядається як система взаємовідносин між людьми, добровільне надання соціально-психологічної допомоги людині людиною.

Сьогодні волонтерський рух в Україні посідає все більш важливе місце в житті українського суспільства, набуває «власного обличчя», поступово стає більш самостійним, переймає досвід розвинених країн та впроваджує нові соціальні проекти та соціальні програми. Ми починаємо оновлювати всі аспекти організації управління волонтерами. В Україні є оригінальна ситуація, коли, з одного боку, управління волонтерством вимагає особливої уваги з боку теоретичного розуміння концептуальної основи, оскільки остання прокладає собі шлях завдяки більш соціально орієнтованому економічному розвитку, а з іншого боку – існує нагальна потреба критично оцінити зарубіжний та узагальнити накопичений вітчизняний досвід для подальшого його творчого застосування множення та розвитку в нових умовах.

Мета дослідження – Охарактеризувати процес інституціоналізації волонтерства в Україні за допомогою його періодизації.

Відповідно до поставленої мети, необхідно вирішити ряд **завдань**:

- охарактеризувати волонтерство як суспільний рух;
- визначити зміст, напрями та форми роботи волонтерів;
- розглянути розвиток волонтерства в Україні як вид суспільного руху;
- створити періодизацію розвитку волонтерської діяльності в Україні.

Об’єкт дослідження – волонтерство.

Предмет дослідження – процес інституціоналізації волонтерства.

Теоретичною базою дослідження стали наукові праці українських та закордонних вчених, публікації в періодичних виданнях, довідкова література та інше.

Структуру дипломної роботи складають два розділи, а також вступ, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Волонтерство як суспільний рух

Існує думка, що волонтерство як суспільний рух зародилося на Заході. Можна впевнено говорити про виникнення явища волонтерства з середини XIX століття. 1859 рік вважається роком волонтерського руху у світі. Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник і журналіст, шокований наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка б надавала добровільну допомогу та надавала першу допомогу ув'язненим та пораненим. Принципи, сформульовані Анрі Дурандом, досі керуються волонтерськими організаціями у всьому світі [Смовженко, 2015].

Термін "волонтери" почав вживатися пізніше для опису добровольців, які займаються суспільно корисною діяльністю. В країнах Заходу це стало поширеним від останньої третини XX століття, а в пострадянських країнах – з 1990-х років. У минулому термін "волонтери" використовувався для тих, хто добровільно вступав на військову службу.

Починаючи з 1970 року, Міжнародна асоціація добровольчих зусиль проводить Всесвітню конференцію волонтерів. Важливим етапом була конференція 1990 року, яка відбулася в Парижі, де була прийнята перша Загальна декларація волонтерів. Пізніше, у 2001 році, на конференції в Амстердамі вона була переглянута. Декларація відзначає, що волонтерство втілює спільність, піклування, служіння, суспільну відповідальність, навчання та розвиток. Волонтерство може сприяти зміцненню суспільства і вирішенню його певних проблем. Декларація також підтримує право кожного, незалежно від статті, національності, раси, віросповідання, фізичних особливостей, соціального та матеріального становища, на зайняття волонтерською діяльністю.

Волонтер – це перш за все добра та сердечна людина, яка досконало володіє комунікативними навичками, розуміє проблеми інших та здатна на співчуття, бажає самовіддано допомагати іншим людям. Крім того, для волонтера характерні порядність, уважність, відповідальність, відкритість зі своїми клієнтами.

Громадській діяч Дейчаківський вважає, що волонтери є «найактивнішими представниками різних груп, які хочуть надати ефективну підтримку у формуванні демократії в Україні, внести конкретний внесок у покращення становища маргіналізованих груп чи розвиток соціальної та культурної сфери» [Дейчаківський, 1995].

Зараз волонтерство – це потужний суспільний рух, здатний взяти на себе частину повноважень державних соціальних інститутів. Поняття «волонтер» та «волонтерство» дуже широкі.

Волонтерство базується на здатності однієї людини бути самовідданою, в більшості випадків працювати анонімно на благо інших. Це означає що волонтер віддає частину своїх ресурсів: енергії, часу, знань, досвіду на користь інших людям чи суспільства в цілому. Однак, головний принцип «волонтерства» полягає в діяльності, що заснована на добровільній волі.

За словами Азгагі М., волонтерський рух – це благодійна робота, яка проводиться окремими людьми на некомерційних засадах, без заробітної плати, без заохочення, задля добробуту та процвітання громад та суспільства в цілому. Людина, яка добровільно надає безкоштовну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим та соціальним групам у складних життєвих ситуаціях, називається волонтером [Азгагі, 1999: С. 27–28].

Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» передбачає, що волонтерський рух – це добровільна, благодійна, некомерційна та мотивована діяльність, що має суспільно корисний характер.

Волонтерський рух є природним і, можливо, лише у вільному, незалежному демократичному суспільстві. Виконання такої служби для суспільства сприяє розвитку громадянських почуттів, а волонтерський рух,

зокрема, створює оптимальні умови для вияву альтруїзму в людях з метою самореалізації та самовдосконалення людей будь-якого віку.

Волонтерський рух – це рух для надання самовідданої допомоги тим, хто цього потребує. Ця концепція розуміється як волонтерство, як на місцевому та державному рівнях, так і одночасно як двосторонні та міжнародні програми. Волонтери відіграють різноманітну роль у розвитку та добробуті країн. У рамках національних програм та програм ООН вони сприяють розвитку гуманітарної допомоги, технічному співробітництву, просуванню прав людини, демократії та миру.

Добровольці не отримують фінансову винагороду у формі заробітної плати, але вони отримують дещо інше (нематеріальні здобутки): розвиток власних здібностей, моральне задоволення, відчуття власної важливості, а також вигоді у вигляді набуття нових знань та досвіду. У світі існує стільки волонтерів, скільки існує мотивів для безоплатної роботи.

Оскільки більшість волонтерських груп виникають спонтанно та беруть участь у разових кампаніях, існує нагальна потреба розробити системний підхід до залучення волонтерів, організації їх діяльності та підтримки розвитку волонтерського руху. Одним із ключових елементів є впровадження системи навчання для волонтерів. Це допоможе посилити позицію волонтерів та створити позитивне ставлення громадськості до їх роботи.

Сьогодні служби волонтерів необхідні для вирішення проблем та питань у соціально-педагогічній, економічній, культурній сферах. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, враховуючи рекомендації Економічної та Соціальної Ради, передані в резолюції 1997/44 від 22 липня 1997 року на її 52-й сесії, прийняла:

- оголосити 2001 рік «Роком волонтерського руху»;
- закликати уряди держав, а також добровільні організації, громадські, урядові та неурядові організації до співпраці;
- визначити шляхи вдосконалення співпраці та просування діяльності;

- до спільної організації волонтерів для розробки програми роботи.

Ініціатива проведення Міжнародного року волонтерів 2001 була підкріплена зростаючим бажанням людей пропонувати свої послуги як волонтери. Для досягнення цієї мети потрібне визнання та волонтерська допомога для посилення просування цього виду діяльності [UN Resolution, 1997].

Це вимагає використання найкращих практичних дій для добровольців для досягнення успішного результату.

Отже, аналізуючи витяг із загальної декларації добровольців, можна сказати, що волонтерство:

- це добровільний вибір, який розкриває особистісні якості;
- це активна участь громадянина в житті людських громад;
- сприяє покращенню якості життя, особистісному зростанню та поглибленню почуття солідарності;
- сприяє реалізації основних потреб людини в справедливості та мирі в суспільстві;
- сприяє більш збалансованому економічному та соціальному розвитку, а також створенню нових робочих місць та професій.

Основні принципи волонтерського руху:

- визнання права на об'єднання для всіх людей незалежно від їхньої статті, національності, статі, віросповідання, фізичних особливостей, соціального та фінансового стану;
- повага до культури всіх людей;
- допомагати та надавати безкоштовні послуги особисто або в організаційній формі – у дусі партнерства та братства;
- визнають однакове значення особистих і колективних потреб, сприяють їх колективній реалізації;
- прагне перетворити волонтерство в елемент саморозвитку особистості, набуття нових знань та вмінь, вдосконалення

здібностей шляхом стимулювання ініціативи та творчості людей, які мають можливість бути творцями, а не користувачами;

- стимулює почуття відповідальності, заохочує сімейну, колективну, міжнародну солідарність.

Щоб бути добровольцем, потрібно мати такі людські якості: любов до людей, доброта, милосердя, товарицькість, здатність спілкуватися, розуміння чужих проблем, співчуття, терпіння, порядність, уважність, бажання допомогти розв'язувати проблеми, безкорисливість, відкритість, відповідальність, відкритість, привабливість. Для волонтера потрібні навички: товарицькість, грамотність та ерудиція, соціальна емпатія та співчутливість, милосердя, доброта, вміння слухати, організаторські здібності, мобільність, наполегливість.

Волонтерство – це спосіб самопізнання та самоаналізу. Так, до волонтерської роботи залучаються різні категорії волонтерів. Перед початком співпраці з волонтером проводиться співбесіда, під час якої з'ясовується наступне:

- 1) як людина знайшла організацію;
- 2) чому вона зацікавилася цією роботою;
- 3) де вона зараз працює і де раніше працювала;
- 4) яка її освіта та досвід - це допоможе знайти підходящу роботу для неї;
- 5) необхідно з'ясувати, чим би хотіла займатися людина, скільки часу майбутній волонтер може провести, працюючи в організації;
- 6) чи є обмеження для здоров'я;
- 7) чи збирається людина працювати волонтером весь час чи вона очікує на оплачувану посаду. В останньому випадку краще чесно поговорити про перспективи;
- 8) чи є досвід роботи волонтера, де;
- 9) і вам також потрібно з'ясувати у майбутнього добровольця, чому він покинув попередню організацію.

Враховуючи вік, соціальну роль і соціальний статус можна виявити наступні групи волонтерів: фахівці; студенти; спонсори; чиновники; клієнти; члени організації; діти та підлітки; батьки.

Отже, волонтером може бути людина будь-якої статі та віку, з освітою або без неї, яка здатна відчувати виявлені потреби інших людей та допомагати їм на громадських засадах.

Таким чином, можна зробити висновок, що одним із важливих наслідків розвитку громадянського суспільства був активний розвиток для країн відносно нового соціального явища – волонтерського руху. Незважаючи на те, що професійна кваліфікація волонтерів сьогодні ще досить низька, але вони мають якості та здібності, якими не завжди володіє фахівець громадської організації. Волонтерство – це спосіб самопізнання та самоаналізу. Тому різні категорії добровольців беруть участь у волонтерській роботі, людей будь-якого віку та статі, з будь-якою освітою, які здатні відчувати виявлені потреби інших людей і на добровільній основі допомогти їм, але професійно.

1.2 Зміст, напрями та форми роботи волонтерів

Завдання, які можуть виконувати волонтери, як правило, повністю відповідають завданням платного персоналу, а волонтери використовуються як помічники або асистент в сферах діяльності, які є важливими для досягнення цілей програми.

Робота волонтерів повинна бути організована ефективно та проводитися професійно. Волонтери можуть виконувати будь-яку роботу, не лише основні речі, які не потребують навчання. Волонтер – це не лише помічник чи соціальний працівник, який піклується про інших, він може бути вчителем, екскурсоводом тощо.

Визначаючи завдання для волонтерів, організації повинні орієнтуватися на індивідуальні можливості кожного. Вони можуть виконувати завдання, які

не пов'язані з постійною оплачуваною роботою; вносити нові ідеї в організацію; створювати та поширювати громадську думку щодо організації; залучати до організації нових людей, допомагати в зборі коштів; заохочують громадянський активізм.

Волонтери можуть робити те, чого ніколи не зробили б на платній роботі. Волонтери, які приділяють свій час та зусилля організації, бажають бути її частиною, мати право голосу та впливати на рішення організації. Насправді той факт, що інші цікавляться їхньою думкою та враховують точку зору, підтверджує важливість волонтерів для організації. Здатність впливати навіть на найменшу частину роботи організації - це особливий вид мотивації, оскільки людина відчуває себе частиною організації в цілому.

Таблиця 1.2

Завдання волонтерського руху

№	Завдання	Характеристика
1	Підвищення рівня розпізнавання	Державні органи влади та місцеві органи влади повинні бути впевнені у механізмах залучення волонтерів до консультацій та досліджень, щоб визначити якість внеску всього волонтерського сектору у національного процвітання та розвиток. Розв'язання питань має базуватися на кращих практиках малих груп, місцевих громад, національних неурядових організацій та результатах міжнародної волонтерської роботи.
2	Мотивація	Засоби залучення людей до волонтерства визначаються залежно від конкретної ситуації в суспільстві. Держава може запропонувати: власні програми навчання волонтерів з таких тем: технології, управління, фінанси; допомога в отриманні офіційно визнаного статусу, страхування та соціального забезпечення з метою виведення волонтерів на рівень фахівців в інших сферах діяльності; зниження податкової ставки для осіб, які підтримують волонтерські ініціативи; за певних обставин вважати волонтерство військовою службою; надання деяких ресурсів, таких як підручники, ліки, фінансування тощо у користуванні волонтерів.

3	Створення системи обміну інформацією	Телебачення, радіо, друковані ЗМІ та електронні ЗМІ можуть надавати інформацію про досягнення волонтерів і, таким чином, сприяти використанню існуючих «найкращих практик» та робочих процедур, щоб уникнути необхідності кожної громади «винаходити колесо». Він може здійснюватися на місцевому рівні, на рівні провінцій, інших країн за допомогою електронних засобів передачі інформації.
4	Пропаганда	Це завдання спрямоване на визначення замовлень на волонтерські послуги, пропозиції щодо бажання надавати послуги як волонтери з урахуванням розширення цього виду діяльності, а також формування сприятливого загального клімату, громадських та офіційних думок, які б підтримували волонтерські ініціативи.

Джерело побудовано авторкою за [Дідух, 2017].

Будь-які волонтерські групи в навчально-реабілітаційних центрах діють у рамках соціальних програм, що реалізуються центрами, передбачених робочими планами, завданнями, які центрами призначаються державою. Тому потрібен інструмент для волонтерів для засвоєння змісту діяльності центру у тому напрямку, в якому вони хочуть працювати та допомагати, визначати власні завдання, сферу їх застосування, методи та форми роботи. Центри, в яких беруть участь волонтери, повинні планувати їх систематичне навчання, зустрічі, навчання, дискусії, тренінги, круглі столи, семінари, що розширюють спектр засобів ознайомлення волонтерів зі змістом, напрямками та особливостями, видами соціально-педагогічної роботи, враховуючи різні рівні професійної підготовки волонтерів.

Характерним аспектом невинного розвитку волонтерського руху в різних соціальних установах, організаціях та об'єднаннях в Україні, є активне залучення молоді до 15 років до добровільних заходів. Привернення уваги неповнолітніх, молоді, людей похилого віку є ефективним засобом активізації особистого саморозвитку в діяльності та спілкуванні як культурному процесі. Якщо більш детально проаналізувати компоненти цього процесу, стане

зрозуміло, що молоді волонтери завдяки соціально-педагогічній діяльності здобувають змістовні життєві орієнтири, опановують мистецтво особистого життя шляхом [Капська, 2001]:

1. Самовизначення;
2. Самоорганізація;
3. Самопізнання;
4. Саморегуляція;
5. Самореалізація;
6. Самоосвіта та самоосвіта.

Було виявлено такі основні напрями роботи волонтерів:

1. Соціальна реабілітаційна робота, профілактика та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі.

- Робота з молоддю, схильною до асоціальної поведінки;
- Запобігання та подолання вживання алкоголю;
- Профілактика та профілактика паління;
- Профілактика та профілактика вживання наркотиків;
- Профілактика захворювань, що передаються статевим шляхом та ВІЛ/СНІД;
- Підтримка дітей та підлітків, які постраждали від морального, фізичного та сексуального насильства;
- Підтримка дітей та молоді в умовах кризи;
- Соціальна робота з «дітьми вулиці».

У цьому напрямку волонтери центрів проводять різноманітні бесіди, дебати, лекції на різні теми, організують вечори, концерти «За здоровий спосіб життя», ігри, які включають рольові елементи та сприяють творчому розвитку, проводяться з молоддю та дітьми, які перебувають у складних життєвих умовах, зокрема "дітьми вулиці". Поширюються інформаційні буклети та буклети про негативний вплив вживання алкоголю, тютюну та наркотиків на організм. Тут використовуються як групові, так і індивідуальні форми роботи.

2. Соціальне піклування та захист найменш захищених категорій дітей та молоді.

- Підтримка та просування творчих здібностей молоді інвалідів;
- Соціальна допомога молодим сім'ям;
- Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування;
- Соціальна підтримка призовної молоді;
- Соціальна робота з жіночою молоддю;
- Соціальна допомога самотнім матерям, неповним сім'ям, багатодітним сім'ям;
- Допомога у розв'язанні соціальних проблем учнів та студентів.

Організуються концерти, змагання, конкурси, ярмарки, створюються різні групи за інтересами, проводяться благодійні акції та вечори.

Все це робиться для того, щоб такі категорії дітей та молоді відчували потребу в цьому суспільстві.

3. Соціальна підтримка молоді, допомога в її інтеграції в суспільство:

- Сприяння самоосвіті, самовизначенню та самовдосконаленню дітей та молоді;
- Формування та розвиток творчих якостей особистості;
- Соціальна підтримка безробітної молоді, допомога у працевлаштуванні;
- Розвиток та підтримка обдарованих дітей та підлітків;
- Організація цікавого та значущого дозвілля дітей та молоді як спосіб профілактики;
- Дитяча зневага та правопорушення.

Проводяться змагання, олімпіади, походи, екскурсії, конкурси творчих робіт, тематичні дні, багаття, свята, ярмарки, а також залучення молоді та підлітків до різних клубів та секцій.

Найбільш типові форми роботи з різними групами волонтерів включають:

1) лекція як основний метод навчання волонтерів у Всеукраїнській школі волонтерів;

2) обговорення на заняттях з волонтерами для більш продуктивної взаємодії з групою, закріплення матеріалу та засвоєння чогось нового, визначення настрою групи тощо;

3) ділова гра на заняттях у різних сферах соціальної роботи для ефективного навчання та набуття практичних навичок; «Мозковий штурм» для волонтерів для стимулювання вивчення теми та більш ефективного навчання;

4) обговорення з волонтером або групою добровольців з найактуальніших питань, тем;

5) колоквиум як формат активної дискусії, в якій бере участь більшість учасників групи для обговорення проблеми;

6) практикум для волонтерів та соціальних працівників з метою подальшого засвоєння теоретичних знань;

7) тренінг, спрямований на підвищення ефективності навчання волонтерів та глибше вивчення навчальних тем;

8) конференції для співробітників та волонтерів з метою обміну досвідом та розробки методів навчання та навчання волонтерів;

9) організація "круглого столу" для волонтерів, залучаючи державні та громадські структури, з метою обговорення співпраці та розвитку волонтерського руху, а також функціонування школи волонтерів;

10) зустріч волонтерів різних центрів для обміну досвідом та розробки нових форм роботи з різними категоріями молоді.

Таким чином, аналізуючи сфери та деякі форми роботи, слід зазначити, що майже вся робота громадських та державних центрів допускає можливість залучення волонтерів. Демократичне суспільство, яке формується в Україні, має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму. Формальні державні структури не здатні відповісти на всі вимоги суспільства. Тому суспільний рух набуває особливого значення. Однак про те, що цей процес

розпочався і триває, попри труднощі, свідчить поява сучасних неурядових організацій, кількість яких досягла понад двадцяти тисяч.

1.3 Нормативно-правова база соціальної роботи в Україні

Волонтерство та громадська діяльність базуються на різноманітних нормативно-правових актах, які встановлюють правила та регламентують їх організацію. В Україні до основних документів у цій сфері відносяться:

- Закон України "Про добровільну діяльність": цей закон визначає правові засади волонтерства, його правовий статус, права та обов'язки волонтерів та організацій, що займаються волонтерською діяльністю.
- Конституція України: основний закон країни гарантує свободу об'єднання та вільну громадську діяльність, включаючи волонтерство.
- Інші нормативно-правові акти: урядові постанови, накази міністерств та інші документи, що регулюють питання волонтерства та громадської діяльності в окремих сферах, наприклад, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту тощо.

Водночас ядром волонтерства та громадської діяльності виступає соціальний капітал. Він охоплює довіру, взаємодопомогу, співпрацю та соціальні зв'язки в суспільстві. Цей концепт став особливо актуальним українському суспільству після подій Євромайдану.

Дослідження показують, що раніше українське суспільство характеризувалося низьким рівнем взаємної довіри та співпраці. Проте, після Євромайдану, коли тисячі волонтерів долучилися до надання допомоги учасникам протестів та підтримки війни на сході України, спостерігалось значне зростання волонтерської активності та розвитку громадської діяльності. Це стало можливим завдяки мобілізації громадських ресурсів, формуванню нових громадських організацій та мереж волонтерів.

Одним з досліджень, яке відображає зростання соціального капіталу в Україні після Євромайдану, є дослідження "Соціальний капітал в Україні: наслідки Майдану та війни на сході країни" проведене Інститутом соціології

Національної академії наук України. Це дослідження аналізує взаємозв'язок між політичними подіями та розвитком соціального капіталу в Україні, зокрема, роль волонтерства в цьому процесі.

Одним із ключових факторів, який сприяв зростанню волонтерства та розвитку соціального капіталу, була спільна мета та відчуття солідарності серед громадян. Люди об'єдналися навколо ідеї підтримки та допомоги потребуючим, що сприяло формуванню нових соціальних зв'язків та підвищенню рівня взаємної довіри.

Також важливим стимулом для зростання волонтерства були зміни в суспільному сприйнятті цієї діяльності. Волонтерство стало більш визнаним та цінним внеском у розвиток громади, а також джерелом особистого задоволення та самореалізації.

Дослідження, "Волонтерство в Україні: досвід, проблеми, перспективи", яке провів Інститут соціальних досліджень, також розглядає вплив волонтерства на розвиток соціального капіталу. Воно аналізує мотивації волонтерів, їхній внесок у суспільство та роль волонтерства у побудові довіри та соціальних зв'язків.

Результати показують, що волонтерство та громадська діяльність мають потенціал для покращення соціального капіталу в суспільстві. Цей потенціал полягає в зміцненні соціальних зв'язків, розвитку взаємодії та співпраці між людьми, а також в сприянні розвитку довіри та взаємної підтримки. Тому, подальший розвиток волонтерства та громадської діяльності в Україні є важливим фактором у формуванні сильного соціального капіталу та побудові стійкого громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Розвиток волонтерства в Україні як вид суспільного руху

Волонтерство – це добровільна безоплатна допомога, надана особою (волонтером) для підтримки громадських потреб, благодійності, розвитку та покращення соціального, екологічного, культурного чи іншого суспільного контексту. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах самовідданості, доброчесності, солідарності та взаємодопомоги. Волонтери можуть працювати в різних галузях, включаючи соціальну сферу, освіту, охорону здоров'я, екологію, гуманітарну допомогу та багато інших. Волонтерство є важливим елементом громадського розвитку та сприяє побудові сильних та згуртованих спільнот.

Волонтерство в Україні також має багатовікову історію, але сучасний волонтерський рух набув широкого розвитку після отримання незалежності в 1991 році. У перші роки незалежності волонтери активно допомагали у відновленні країни, зокрема у сфері гуманітарної допомоги та соціальної підтримки.

Під час Революції Гідності у 2013-2014 роках волонтери грали важливу роль у наданні медичної допомоги, постачанні харчування та матеріальної підтримки учасникам протестів та пораненим. Цей період став важливим для волонтерського руху в Україні.

Наступні роки були відзначені активною волонтерською діяльністю під час війни на Сході України. Волонтери зі всієї країни організовували збір та доставку гуманітарної допомоги, надавали підтримку військовим підрозділам та постраждалим мирним жителям.

Розвиток Інтернет-технологій та соціальних мереж стимулював зростання волонтерського руху в Україні. Віртуальні платформи та спільноти дозволяють залучати волонтерів, координувати допомогу та поширювати інформацію про потреби.

Сьогодні в Україні функціонують численні волонтерські організації, які працюють у різних сферах, включаючи медицину, освіту, соціальну підтримку, екологію тощо. Волонтерство в Україні є важливим інструментом громадського розвитку та підтримки потреб суспільства.

Огляд організацій та ініціатив, що займаються волонтерством в Україні:

1. "Крила Фенікса"

Одна з провідних волонтерських організацій України, займається наданням допомоги українським військовим з 2014 року. Засновником та керівником цієї групи є Юрій Бірюков - волонтер, бізнесмен, медик і радник президента України Петра Порошенка. Організація також має свою власну сторінку в соціальній мережі Facebook. Головною метою "Крил Фенікса" є забезпечення української армії всіма необхідними засобами індивідуального захисту, технікою, обладнанням, а також надання лікування пораненим та закупівля індивідуальних аптечок для воїнів ЗСУ. Організація активно працює над забезпеченням української армії безпіотною розвідувальною авіацією.

Для підтримки "Крил Фенікса" можна зробити грошовий переказ або передати необхідні матеріальні речі. Завдяки роботі волонтерів цієї організації було відновлено Ан-26 "Везунчик" 15-ї Бориспільської бригади транспортної авіації, який перебував у аварійному стані. Була проведена діагностика обладнання, відремонтовані двигуни, гвинти та шасі, і придбані нові шини. Літак отримав нову назву – "Фенікс".

2. "Народний проєкт"

Організація добровольців "Народний проєкт" є ще однією провідною волонтерською групою, яка надає допомогу українським військовим. Спочатку активність організації була спрямована на зону проведення АТО, але зараз її діяльність охоплює всю територію України. "Народний проєкт" був заснований Давидом Арахамією у березні 2014 року. Головною метою організації є надання допомоги військовим у закупівлі техніки, медикаментів та побутових речей. Волонтери організації

намагаються зосередитись на роботі, яку не виконує Міністерство оборони, зокрема, на розробках високої технології. Збір пожертв здійснюється організацією через різні системи безготівкових переказів. На офіційному веб-сайті "Народного проєкту" можна знайти окремі сторінки, що описують різні проєкти, які потребують підтримки.

3. "Армія SOS"

У березні 2014 року чотири волонтери заснували організацію "Армія SOS", яка надає допомогу військовим у різних сферах:

- Виробництво безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для передачі їх військовим та проведення власної розвідки на користь армії.
- Закупівля та програмування планшетів для артилеристів з встановленням спеціальних програм, що значно прискорюють роботу.
- Постачання автотранспорту, глушників для зброї, радіорозвідувального обладнання та іншого необхідного обладнання.

Для пожертвування грошових коштів організації "Армія SOS" доступні реквізити, які можна знайти на їх офіційній веб-сторінці. Крім того, організація має власну сторінку в соціальній мережі Facebook.

4. "Підтримай армію України"

Більше ніж 12 тисяч учасників, які представляють не тільки Україну, але й різні країни світу, об'єдналися в цій волонтерській організації. За час свого існування, вона успішно реалізувала понад 200 проєктів, спрямованих на підтримку та допомогу армії. Перші з цих проєктів були запроваджені вже у 2014 році. Анна Сандалова обіймає посаду голови правління цього фонду. Головним завданням організації є забезпечення військових матеріально-технічними ресурсами.

5. ФОНД Діани Макарової

Ця ініціативна група активістів працює на підтримку Національної гвардії України та Збройних Сил України, а також надає допомогу

пораненим особам, біженцям та сім'ям військовослужбовців. Фонд Діани Макарової був заснований 21 січня 2014 року і продовжує свою діяльність.

6. "Повернись живим"

У вересні 2014 року з'явилася одна з перших волонтерських організацій, яку заснував Віталій Дейнега під назвою "Повернись живим". Головним завданням цієї організації є забезпечення військових необхідними технічними засобами, такими як тепловізори, прилади нічного бачення, переносні радіостанції, приціли, спорядження та GPS-навігатори. Якщо ви бажаєте пожертвувати гроші, ви можете зробити це на офіційному веб-сайті організації за наданою посиланням. Крім того, "Повернись живим" має власну сторінку у соціальній мережі Facebook.

7. "Combat-UA"

Три волонтери заснували організацію в 2014 році, яка спочатку працювала під проєктом "Крила Фенікса". Зараз Combat-UA спеціалізується на наданні допомоги військам спеціального призначення та іншим підрозділам. У період з 2015 по 2016 роки вона активно допомагала у підготовці снайперів.

8. БФ "Миротворці України"

Ця активістська група надає підтримку Збройним Силам України, забезпечуючи їх екіпіруванням, транспортними засобами, аптечками, а також займається закупівлею та ремонтом запчастин для військової техніки.

9. Волонтерська група Романа Доніка

У 2014 році виникла організація, яка об'єднала свої зусилля навколо активіста Романа Доніка. Початково в цій групі були тільки мешканці Харкова, які допомагали підрозділам, що забезпечували охорону міста від сепаратистів. Якщо ви бажаєте пожертвувати гроші цій волонтерській групі, ви можете скористатися наданим посиланням.

10. Всеукраїнський фонд "Територія Добра"

Фонд "Територія Добра" було створено у 2015 році. Ця всеукраїнська організація надає допомогу не лише військовим, але й дітям, які проживають у зоні конфлікту.

Це лише декілька прикладів організацій та ініціатив, що займаються волонтерством в Україні. Волонтерський рух в країні постійно розвивається, залучаючи людей з різних сфер та зміцнюючи громадську активність для підтримки соціальних потреб і покращення умов життя.

Волонтери в Україні активно займаються різними сферами діяльності, щоб надати підтримку тим, хто цього потребує. Основні сфери діяльності волонтерів в Україні включають:

- Медична допомога: Волонтери працюють у лікарнях, поліклініках та медичних центрах, допомагаючи медичному персоналу у наданні догляду пацієнтам, розподілі ліків, забезпеченні чистоти та комфорту.
- Гуманітарна допомога: Волонтери збирають та розподіляють гуманітарну допомогу. Ця сфера діяльності волонтерів в Україні включає збір та сортування гуманітарної допомоги, яка може включати харчові продукти, одяг, медичні засоби, гігієнічні товари та інші необхідні речі. Волонтери працюють у складах, центрах дистрибуції та на територіях, де потрібна невідкладна допомога, розподіляючи матеріальні блага серед людей, які переживають економічні труднощі, біженців, постраждалих від конфліктів або натуральних катастроф.
- Соціальна підтримка: Волонтери допомагають у сфері соціального захисту та підтримки вразливих груп населення, таких як бездомні, діти, які потребують особливої уваги, літні люди, інваліди тощо. Вони надають емоційну підтримку, проводять розважальні та навчальні заходи, допомагають у виконанні побутових справ.
- Екологічна діяльність: Волонтери займаються захистом навколишнього середовища та природи, беруть участь у прибиранні територій, організації екологічних акцій та просвітницьких заходів щодо збереження довкілля.

- **Культурна сфера:** Волонтери підтримують розвиток культури та мистецтва, беруть участь в організації культурних заходів, фестивалів, виставок, концертів та інших подій. Вони можуть допомагати у встановленні та розбиранні виставок, організації програм для дітей та молоді, підтримувати художників та талановиті особистості.
- **Інтеграція та підтримка біженців:** Волонтери допомагають біженцям та переселенцям у процесі їх інтеграції в новому оточенні. Вони надають підтримку у здобутті освіти, оформленні документів, пошуку житла, освоєнні мови та культури країни.
- **Волонтерська діяльність у сфері освіти:** Волонтери допомагають учителям та школярам, проводять додаткові заняття, творчі майстер-класи, сприяють розвитку навичок і здібностей учнів. Вони також можуть організовувати літні табори, волонтерські проєкти та інші освітні заходи.
- **Кризова допомога:** Волонтери діють у ситуаціях надзвичайних подій, таких як природні катастрофи, війна або епідемії. Вони надають допомогу постраждалим, евакуйованим особам, забезпечують гуманітарну допомогу, медичну асистенцію, психологічну підтримку та розподіл ресурсів.
- **Розвиток молодіжної активності:** Волонтери сприяють розвитку молодіжних ініціатив, організовують тренінги, семінари, конференції та інші заходи, спрямовані на підтримку молодіжного лідерства, активної громадянської участі та розвитку навичок молоді.
- **Корпоративне волонтерство:** Волонтерські ініціативи також розвиваються у сфері бізнесу. Компанії та організації можуть створювати внутрішні програми волонтерства, де співробітники мають можливість брати участь у благодійних заходах та розвитку громади. Це може включати волонтерські проєкти, участь у спортивних заходах, благодійних акціях, екологічних ініціативах та інших заходах спільно з місцевими громадами.

Важливо зазначити, що це лише деякі основні сфери діяльності волонтерів в Україні, і існує багато інших напрямків, в яких волонтери допомагають громаді. Волонтерський рух в Україні широкий та різноманітний, і він продовжує активно розвиватися та впливати на покращення життя людей усіх верств населення.

Фактори, що впливають на розвиток волонтерства в Україні, включають:

Політичний та соціальний контекст України: Політична стабільність, рівень демократії та розвиток громадянського суспільства мають велике значення для розвитку волонтерства. Політична підтримка та визнання важливості волонтерського руху з боку уряду та інших суспільних структур сприяють розвитку волонтерства.

Економічні умови та ресурси для волонтерської діяльності: Економічна ситуація та наявність фінансових ресурсів впливають на можливості розвитку волонтерської діяльності. Наявність фінансування та матеріальних ресурсів для здійснення проєктів та ініціатив є важливим фактором.

Роль ЗМІ та соціальних мереж у просуванні волонтерства: ЗМІ та соціальні мережі відіграють важливу роль у просуванні волонтерського руху, популяризації волонтерських ініціатив та залученні нових волонтерів. Інформаційна підтримка та поширення позитивних прикладів волонтерської діяльності сприяють залученню більшої кількості людей до волонтерства.

Ці фактори взаємодіють між собою і мають значний вплив на розвиток волонтерства в Україні. Врахування цих факторів та створення сприятливих умов для волонтерської діяльності можуть сприяти зростанню та розширенню волонтерського руху в країні.

2.2 Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: реалії та перспективи

Основні теоретичні підходи до інституціоналізації волонтерства включають структурний підхід, культурний підхід та соціально-економічний підхід.

Структурний підхід розглядає інституціоналізацію волонтерства як процес впровадження організаційних структур, правил, норм та процедур, які регулюють волонтерську діяльність. В цьому підході звертають увагу на формальні структури, такі як волонтерські організації, правові рамки та політики, які необхідні для ефективного функціонування волонтерського руху.

Культурний підхід підкреслює роль цінностей, переконань, норм та культурних практик у волонтерському русі. Він визнає, що інституціоналізація волонтерства пов'язана з формуванням волонтерської культури, сприйняттям суспільством волонтерських цінностей та практик, а також з впровадженням механізмів підтримки та поширення цієї культури.

Соціально-економічний підхід розглядає волонтерство як соціально-економічне явище. Він досліджує ресурси, фінансування та організаційні моделі, що сприяють розвитку волонтерського руху. Цей підхід звертає увагу на соціальні та економічні аспекти волонтерства, такі як ролі, функції та ефективність волонтерської роботи у суспільстві.

Кожен з цих підходів вносить важливий внесок у розуміння процесу інституціоналізації волонтерства та визначає різні аспекти, які впливають на розвиток та стабільність волонтерського руху. Структурний підхід допомагає вивчати організаційні механізми, які забезпечують функціонування волонтерської діяльності, такі як створення волонтерських організацій, розробка правил та процедур. Культурний підхід допомагає розуміти цінності, переконання та культурні практики, що лежать в основі волонтерського руху і впливають на мотивацію та залучення волонтерів. Соціально-економічний підхід досліджує ресурси, фінансування та економічні механізми, які підтримують інституціоналізацію волонтерства і сприяють його розвитку у суспільстві.

Вивчення цих підходів дозволяє глибше зрозуміти процес інституціоналізації волонтерства, ідентифікувати фактори, що впливають на його успіх або невдачу, та розробляти стратегії для покращення волонтерського руху. Це сприяє створенню стійких та ефективних

волонтерських структур, залученню більшої кількості волонтерів та забезпеченню їхнього впливу на суспільні процеси.

У контексті волонтерства, поняття "інституція" належить до організованих структур, правил, норм і процедур, які регулюють та сприяють розвитку волонтерського руху. Інституції волонтерства можуть бути формальними, такими як волонтерські організації, фонди чи мережі, або неформальними, такими як спільноти або групи волонтерів, які мають певні цінності, норми та правила поведінки.

Ці інституції визначають механізми залучення, організації та керування волонтерською діяльністю, встановлюють правила взаємодії з іншими структурами суспільства та забезпечують відповідну підтримку волонтерів. Вони можуть мати свою місію, цілі, стратегії та програми, які спрямовані на підтримку та розвиток волонтерської діяльності.

Інституції волонтерства визначаються не лише формальними структурами, але й культурою, цінностями та практиками, які перебувають у центрі волонтерського руху. Вони формують загальні уявлення про волонтерство, його мету та значення, а також визначають способи організації та виконання волонтерської діяльності.

Інституціоналізація – це процес впровадження організованих структур, правил, норм та процедур у суспільство з метою регулювання певних явищ, забезпечення стабільності та підтримки їхнього функціонування. У контексті волонтерського руху, інституціоналізація належить до процесу формалізації та організації волонтерської діяльності.

Інституціоналізація волонтерського руху передбачає створення волонтерських організацій, розробку правових рамок та політик, які регулюють волонтерську діяльність. Цей процес містить утворення структур, які координують та сприяють волонтерській роботі, залучення ресурсів, навчання та підтримку волонтерів, а також встановлення механізмів оцінки та контролю результатів волонтерської діяльності.

Інституціоналізація волонтерства також включає формування волонтерської культури, цінностей та норм, які сприяють розвитку волонтерського руху. Це означає підтримку та поширення волонтерських цінностей у суспільстві, створення сприятливого середовища для волонтерської діяльності, а також формування позитивного ставлення до волонтерства в громадськості.

Інституціоналізація волонтерського руху є важливим кроком для забезпечення стійкості, ефективності та розвитку волонтерської діяльності. Вона сприяє створенню організованої та системної підтримки для волонтерів, сприяє розвитку волонтерських програм та проєктів, залученню нових волонтерів, підвищенню якості та впливу волонтерської діяльності на суспільство.

Інституціоналізація волонтерського руху також відкриває можливості для співпраці між волонтерами, громадськими організаціями, урядовими інституціями та бізнес-сектором. Це сприяє створенню партнерств та синергії між різними сторонами, що має потенціал для розв'язання соціальних проблем та досягнення позитивних змін у суспільстві.

У процесі інституціоналізації волонтерства важливими елементами є створення юридичної бази для волонтерської діяльності, розробка етичних кодексів для волонтерів, встановлення механізмів визнання та винагородження волонтерської праці, а також забезпечення доступу до ресурсів, навчання та розвитку для волонтерів.

Процес інституціоналізації волонтерства має на меті забезпечити стабільність, легалізацію та розвиток волонтерського руху як важливого соціального явища. Це дозволяє волонтерству виконувати свою роль у підтримці громадських потреб, розв'язання соціальних проблем та сприянні позитивним змінам у суспільстві.

Успішна інституціоналізація волонтерства в Україні залежить від кількох ключових факторів. Перш за все, важливо мати наявність свідомого та підтримуючого суспільства, яке розуміє значення волонтерства і підтримує

його розвиток. Стабільність політичного та правового середовища також є важливим фактором, оскільки волонтерство потребує належного законодавчого визнання та правової бази.

Розвиток сильних та професійних волонтерських організацій, які можуть координувати та підтримувати волонтерську діяльність, також є ключовим фактором успішної інституціоналізації. Партнерство з державними структурами та співпраця з ними в розробці політик та програм також сприяють успіху волонтерського руху.

Залучення бізнес-сектору та отримання підтримки від нього можуть стати додатковими ресурсами для розвитку волонтерства. Крім того, важливо мати доступ до фінансування, що забезпечує сталий розвиток волонтерського руху.

Загалом, успішна інституціоналізація волонтерства в Україні вимагає сприятливого соціального та правового середовища, наявності сильних організацій, партнерства з державними структурами та бізнес-сектором, а також фінансової підтримки та доступу до ресурсів.

Аналіз наявних ресурсів та можливостей для розвитку волонтерства в Україні включає огляд ідентифікацію різних аспектів, які можуть впливати на розвиток волонтерського руху. Деякі з цих ресурсів та можливостей включають:

Громадський інтерес: Існує значний громадський інтерес до волонтерства в Україні. Люди проявляють бажання допомагати і вносити свій внесок у соціальну сферу.

Молодь: Україна має велику кількість молодих людей, які можуть бути потенційними волонтерами. Молодіжні організації та програми мають можливість залучати та розвивати волонтерство серед молоді.

Громадські організації: Україна має різноманітні громадські організації, які можуть виступати як координатори волонтерської діяльності, забезпечуючи структуровану платформу для розвитку волонтерства.

Медіа та комунікації: Засоби масової інформації та комунікаційні технології є важливими ресурсами для просування волонтерського руху, залучення нових волонтерів та популяризації успіхів волонтерства.

Зовнішні донори та гранти: Україна отримує підтримку від міжнародних та національних донорів, які фінансують проекти з розвитку волонтерства та сприяють створенню ресурсів для волонтерської діяльності.

Стратегії та програми: Наявність національних стратегій та програм підтримки волонтерства сприяє його розвитку та надає орієнтацію для дій та ініціатив.

Міжнародний досвід та співпраця: Україна може використовувати міжнародний досвід та співпрацю з міжнародними організаціями для обміну найкращими практиками та залучення зовнішніх ресурсів.

Волонтерські інфраструктури: Розвиток волонтерських центрів, мереж та платформ сприяє об'єднанню та підтримці волонтерської діяльності, а також забезпечує доступ до інформації та ресурсів для волонтерів та організацій.

Залучення бізнес-сектору: Бізнес-сектор може виступати як партнер та спонсор волонтерських ініціатив, надаючи фінансову та матеріальну підтримку, а також експертні знання та ресурси.

Освіта та підготовка: Розвиток освітніх програм, тренінгів та курсів з волонтерства сприяє підвищенню обізнаності та кваліфікації волонтерів, а також формує позитивне ставлення до волонтерства у суспільстві.

Місцева спільнота: Активна місцева спільнота та розвиток громадської самоорганізації є важливими ресурсами для створення та підтримки волонтерських ініціатив на місцевому рівні.

Розвиток волонтерства в Україні визначається як вид суспільного руху, що зростає та набуває все більшої популярності серед громадян. Волонтерство стає важливим фактором побудови громадянського суспільства та соціального капіталу в країні.

Інституціоналізація волонтерського руху в Україні має свої особливості та перспективи. З'являються спеціалізовані громадські організації, мережі

волонтерів, платформи та інструменти для координації та підтримки волонтерської діяльності. Проте, інституціоналізація потребує подальшого розвитку та удосконалення для забезпечення ефективності та сталості волонтерського руху.

Труднощі та ризики волонтерської діяльності в Україні містять недостатню фінансову підтримку, нестабільність та непередбачуваність проєктів, можливість виникнення конфліктів та втрати мотивації волонтерів. Шляхи попередження та подолання цих труднощів включають розвиток фінансових механізмів підтримки, створення стабільних умов для роботи волонтерів та підвищення професійних навичок у сфері волонтерства.

У цілому, дослідження підтверджує значимість волонтерства в Україні як соціального руху і його роль у формуванні громадського суспільства. Інституціоналізація волонтерського руху є важливим етапом його розвитку, оскільки допомагає створити структури, механізми та правову базу для підтримки та розвитку волонтерства. Вона сприяє професіоналізації волонтерів, підвищенню якості та ефективності їхньої роботи.

Однак, волонтерська діяльність також зустрічає труднощі та ризики. Недостатня фінансова підтримка може обмежувати можливості волонтерських організацій та проєктів. Нестабільність та непередбачуваність проєктів можуть створювати виклики у плануванні та здійсненні волонтерської роботи. Крім того, конфлікти та зношення можуть виникати внутрішньо в організаціях або взаємодії з довкіллям.

Для подолання цих труднощів і ризиків необхідно забезпечити фінансову стабільність волонтерських проєктів шляхом пошуку додаткових джерел фінансування та розробки фінансових стратегій. Також важливо створити сприятливі умови для роботи волонтерів, забезпечивши їм необхідні ресурси, підтримку та визнання. Розвиток професійних навичок та підвищення кваліфікації волонтерів може сприяти покращенню якості волонтерської діяльності.

Узагальнюючи, волонтерство в Україні є важливим суспільним рухом, який пройшов шлях від побутової допомоги до інституціоналізованої діяльності. Його розвиток сприяє формуванню соціального капіталу, зміцненню громадських зв'язків та підвищенню довіри в суспільстві. Інституалізація волонтерського руху в Україні відбувається через створення спеціалізованих організацій, встановлення правових норм та забезпечення підтримки з боку держави та громадськості.

Однак, для успішної інституалізації волонтерського руху необхідно вирішувати ряд проблем. Це включає забезпечення фінансової стабільності, залучення волонтерів із різних соціальних груп, покращення управління волонтерськими проєктами та забезпечення взаємодії між організаціями та волонтерами.

У подоланні труднощів та ризиків волонтерської діяльності важливу роль відіграють освіта та підвищення обізнаності про волонтерство, розвиток механізмів оцінки якості проєктів та надання підтримки волонтерам під час виконання завдань.

Отже, волонтерство в Україні продовжує займати важливе місце в розвитку громадського суспільства та соціального капіталу. Інституалізація волонтерського руху сприяє його зміцненню та розвитку, але потребує систематичних зусиль для подолання труднощів і забезпечення стабільності волонтерської діяльності.

ВИСНОВКИ

У дослідженні було вивчено інституалізацію волонтерської діяльності в Україні та її вплив на розвиток громадського суспільства. У розділі 1 були розглянуті теоретико-методологічні основи дослідження, а саме: характеристика волонтерства як суспільного руху, зміст, напрями та форми роботи волонтерів, а також нормативно-правова база соціальної роботи в Україні.

У розділі 2 було досліджено практичні аспекти інституалізації волонтерського руху в Україні. Аналізувався розвиток волонтерства в Україні як виду суспільного руху, його досягнення та проблеми. Також розглядалися реалії та перспективи інституалізації волонтерського руху в Україні. Досліджувалися труднощі та ризики, з якими зіштовхуються волонтери, а також шляхи їх попередження та подолання.

Отримані результати свідчать про значний розвиток волонтерства в Україні та його важливу роль у формуванні громадського суспільства. Інституалізація волонтерського руху сприяє створенню структур, механізмів та правової бази для підтримки та розвитку волонтерства. Проте, волонтерська діяльність також зустрічає труднощі та ризики, які потребують уваги та подальших заходів для їх вирішення.

Загалом, дослідження підтверджує важливість волонтерства як соціального руху і показує, що інституалізація волонтерського руху має потенціал для подальшого розвитку громадського суспільства в Україні. Результати дослідження показали, що інституалізація волонтерської діяльності сприяє формуванню соціального капіталу, зміцненню громадських зв'язків та підвищенню рівня взаємодовіри в суспільстві.

Волонтерство в Україні стало значно активнішим та поширенішим після подій Євромайдану. Рух опозиції та протесту сприяв мобілізації громадян та залученню багатьох нових волонтерів. Це зумовлено необхідністю допомоги

тим, хто потребував допомоги та підтримки в складний період перебудови суспільства.

Однак, зростання волонтерського руху також викликає ряд викликів та проблем. На першому етапі його розвитку, нестача взаємної довіри та відсутність організаційної структури значно ускладнювали координацію та ефективність діяльності волонтерів. Однак, з часом було створено спеціалізовані волонтерські організації та розвинуті механізми взаємодії з державними та недержавними структурами.

Важливою складовою успішної інституалізації волонтерського руху є підтримка держави та створення сприятливих умов для розвитку волонтерства. Це може включати фінансову підтримку, правову базу, сприяння в організаційній діяльності та сприяння поширенню інформації про волонтерські можливості.

У підсумку, дослідження підтверджує значимість інституалізації волонтерської діяльності в Україні для розвитку громадського суспільства. Вона сприяє зміцненню соціального капіталу, підтримці вразливих груп населення та розвитку громадського сектору. Проте, інституалізація волонтерського руху також потребує уваги до низки викликів та проблем, зокрема в області координації, підтримки та забезпечення правового статусу волонтерів.

Одним з важливих результатів дослідження є встановлення зв'язку між зростанням волонтерства та змінами в суспільстві, спричиненими подіями Євромайдану. Це свідчить про те, що волонтерство є важливим каналом виявлення громадянського активізму та солідарності у важкі періоди.

У світлі отриманих результатів рекомендується зосередитися на подальшому розвитку інституційної бази для волонтерства, зокрема шляхом вдосконалення нормативно-правового середовища, створення сприятливих умов для діяльності волонтерських організацій та підтримки волонтерів. Важливо забезпечити доступ до якісного навчання, підготовки та підтримки

волонтерів, щоб вони мали необхідні знання та навички для ефективної діяльності.

Також рекомендується розробити програми та проекти, спрямовані на залучення широкого кола громадян до волонтерської діяльності, зокрема молоді, студентів та людей похилого віку. Залучення різних соціальних груп допоможе розширити масштаби волонтерства і забезпечити більш різноманітні та цільово спрямовані програми допомоги.

Крім того, важливо розвивати механізми співпраці між волонтерськими організаціями, державними і недержавними структурами, бізнесом та міжнародними організаціями. Це дозволить ефективно координувати діяльність, обмінюватися досвідом та ресурсами, а також забезпечити більшу стійкість та стабільність волонтерського руху.

Дослідження періодизації волонтерства в Україні на основі аналізу соціального контексту його постання може бути корисним для розуміння еволюції цього явища і виявлення ключових змін, що відбулися в українському суспільстві. Соціальні трансформації українського суспільства можна розглядати в різних сферах, таких як політика, економіка, культура та громадськість. Ось деякі можливі етапи періодизації волонтерства в Україні:

Початковий період (1991-2004 роки):

Після отримання незалежності волонтерство почало переходити до нових форм і змінюватися під впливом політичних, економічних та соціокультурних процесів. З'явилися нові незалежні організації громадянського суспільства, які сприяли розвитку волонтерського руху.

Поступова інституціоналізація (2004-2014 роки)

Під впливом демократичних реформ і зміцнення громадянського суспільства волонтерство стало більш системним і організованим. Утворилися фундації, благодійні організації та волонтерські центри, які координували та підтримували роботу волонтерів.

Розвиток і професіоналізація (після 2014 року):

Російсько-українська війна та соціальні зміни, пов'язані з ним, сприяли активізації волонтерського руху. Волонтери стали ключовими помічниками в армії, медицині, гуманітарних діях і соціальних проєктах. Волонтерство почало отримувати більшу підтримку від держави та стала однією з важливих складових громадського сектору.

Критерії періодизації можуть включати такі аспекти:

- Розвиток законодавчої бази щодо волонтерства.
- Зміни у сприйнятті волонтерства громадськістю та державою.
- Кількісний та якісний ріст волонтерських організацій та проєктів.
- Зміни в соціальній ролі волонтерства та його спрямування.

У підсумку, розуміння інституалізації волонтерської діяльності та її практичних аспектів в Україні є важливим кроком для розвитку громадського суспільства. Рекомендації, отримані з дослідження, можуть бути використані для подальшого покращення умов та підтримки волонтерів, сприяючи позитивному впливу волонтерства на суспільство в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азгагі М. Громадські організації повинні спрацювати з громадами/ М. Азгагі // Громадські організації. – 1999. – №4. – С.27-28.
2. Василенко К. Волонтер - це стан душі // Волонтер. – 2001. – №10. – С. 24-32.
3. Волонтерство. Порадник для організатора волонтерського руху / Укл. Т.Л. Лях, авт. кол.: О.В. Безпалько, Н.В. Заверіко, І.Д. Зверева, Н.В. Зімовець та ін. – К.: ВГЦ «Волонтер», 2001. – 176 с.
4. Дідух І. Волонтерська діяльність як засіб для самореалізації та самовизначення особистості/ Ірина Дідух // Освітній простір України. – 2017. – Вип. 10. – С. 115-120.
5. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. – К.: Академпрес, 1999. – 33 с.
6. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери / за ред.. О. Стецькова. – К.: Сфера, 2000. – 92 с.
7. Волонтерское движение: опыт, проблемы, перспективы: Рабочие материалы семинара. - Киев, 24-30 сентября 2000 г. – 60 с.
8. Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності / за ред. О. Безпалько. – К.: Акадевидав, 2013. – С. 119-128.
9. Дейчаківський М. та ін. Роль громадських організацій в Україні // Громада. – 1995. – С. 10-24.
10. Дідух І. «Волонтерська діяльність як засіб для самореалізації та самовизначення особистості» [pnu.edu.ua] Режим доступу – <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/download/3168/3596/>
11. Драбик К. Готових рецептів не існує: проте є проект розвитку здібностей / К. Драбик. // Громадські організації. - 1999. - № 5. - с. 5-7.
12. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – Київ: УДЦССМ, 2001. – 220 с.

- 13.Капська А.Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах. – Київ: УДЦССМ, 2001. – 140 с.
- 14.Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи. – К.: УДЦССМ, 2000. – 372 с.
- 15.Макдональд Д. Чому волонтер? / Д. Макдональд // Громадські організації. - 1999. - № 4. – с. 26.
- 16.Маккарлі С, Лінч Р. Управління діяльністю волонтерів. - Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт», 1998. – с. 160.
- 17.Мележик Т. Волонтерські організації України: перелік та контакти [Електронний ресурс] / Тетяна Мележик. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/volonterski-organizaciyi-ukrayini-perelik-ta-kontakti-2004886.html>.
- 18.Молодежь для молодежи. Практ. пособ. по проведению волонтер, лагерей. - Донецк, 2003.
- 19.Олінек О. Якими бувають волонтери? / О. Олінек // Громадські організації. - 2001. - № 2. – с. 14-15.
- 20.Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах: Діагностичний інструментарій: Методичні розробки / Укл. Т.О. Рудякевич. - Житомир: ЖДУ, 2004.
- 21.Підготовка волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проєктів / Заг. ред. І. Звереві, Г. Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2001. – 512 с.
- 22.Про затвердження типового положення про школу волонтерів центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді // Офіційний вісник України. - 2006. - № 7. - С. 310-312.
- 23.Розпорядження Кабінету міністрів України "Про утворення координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху": від 23. 04. 03 р. // Офіційний вісник України. - 2003. - № 1-19. - с.169-170.
- 24.Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За заг. ред. А. Капської. – К.: УДЦССМ, 2000. – 260 с.

25. UN Resolution of 22 July 1997, № 1997/44 – Режим доступа:
<https://www.unv.org/sites/default/files/ARES52-17.pdf>